

Andra KALNAČA
Latvijas Universitāte

ATSTĀSTĪJUMA IZTEIKSME UN MODALITĀTE PALĪGTEIKUMOS AR *lai*

Atstāstījuma izteiksme latviešu valodā parasti tiek definēta kā darbības vārda izteiksme, kas nosauc darbību, par kuras realitāti runātājs neatbild – norādot, ka teksts tiek atstāstīts, t. i., tekstam var būt cits autors vai ka teksta autors nav pārliecināts par satura patiesumu (MLLVG 1, 624; Kalme, Smiltņiece 2001, 254; Nītiņa 2001, 79; Paegle 2003, 114), piemēram:

*Pārdaugavā netālu no Āgenskalna liča ielas malā ir daudzstāvu māja, tā izskatās pēc apjomīgas rezidences. Daudzi runā, ka tā **esot bijusi** poliklīnika.* (www.google.lv)
SVF [Starptautiskais valūtas fonds] **prasot** Latvijai paaugstināt īpašuma nodokli. (www.tvnet.lv)

Atstāstījuma izteiksme minētās semantikas dēļ tradicionāli tikusi saistīta ar evidenciālo modalitāti, kura balstās uz valodas līdzekļiem, kas ietver norādi uz informācijas avotu vai arī izsaka izteikuma satura vērtējumu (Palmer 2001, 8; VPSV, 112). Visbiežāk tādā gadījumā atstāstījuma izteiksme fiksējama palīgteikumā, kur virsteikumā ir runāšanas verbs (*verbum dicendi*):

*Kā dzird, sapulce **esot bijusi velfīta** jautājumam par darba sagādāšanu bezdarbniekiem.* (www.google.lv)

Izsakot šaubas par teksta saturu, atstāstījuma izteiksme var būt lietota arī vienkāršā teikumā bez *verbum dicendi*, piemēram:

*Viens no lielākajiem linaudzētājiem Francis Zalbovičs šogad līnu sējumus samazinājis no 200 līdz 55 ha un visdrīzāk **slēgšot** līgumu ar Ludzas pārstrādes uzņēmumu.* (Latgales Laiks)

Arī evidencialitātes tipoloģijā latviešu valodas atstāstījuma izteiksme, gan vairāk akcentējot tās citējošo funkciju, uzskatīta par vienu no salīdzinoši ne-daudzajām pasaules valodu gramatizētajām evidencialitātes sistēmām (Plungian 2001, 353; Aikhenvald 2004, 33, 140).

Tomēr atstāstījuma izteiksmes lietojums latviešu valodā ir saistāms arī ar citiem modalitātes paveidiem – epistēmisko un deontisko modalitāti, kā arī var būt vispār nesaistīts ar modalitāti.

Epistēmiskā modalitāte norāda teksta autora attieksmi pret izteikuma (sprieduma, apgalvojuma) saturu, izsakot nepieciešamību, iespējamību, varbūtību u. c. nozīmes (Palmer 2001, 8; VPSV, 107). Atstāstījuma izteiksmei latviešu valodā šāda modalitāte var būt raksturīga tad, ja tā lietota, norādot uz kādas parādības, cilvēka rīcības u. tml. ironisku vērtējumu, piemēram:

*Un tā **esot** draudzene!*

*Tie **esot** radi...*

*Un tāds **būšot** labiekārtots dzīvoklis?*

Deontiskā modalitāte norāda teksta autora attieksmi pret situācijas norisi, parasti izsakot pavēli, aizliegumu, ieteikumu u.tml. (Palmer 2001, 9; VPSV, 84; sk. arī Bybee, Fleischmann 1995, 4–5; Lyons 2002, 254–255). Ja atstāstījuma izteiksme lietota palīgteikumā, kuru ievada pakārtojuma saiklis *lai*, tad konteksts norāda uz deontisko modalitāti, piemēram:

*Tad pienāca apsargs un vienai no manām kolēģītēm teica, **lai** viņa **ejot** ārā, jo te nedrīkstot nākt ar sunīti.* (www.google.lv)

Ja atstāstījuma izteiksme lietota, pārveidojot tiešo runu palīgteikumā bez citēšanas, kur attēlota reāla darbība bez šaubām par izteikuma satura patiesumu, tad minētā izteiksmes forma šādos gadījumos varētu būt vispār bez modalitātes, piemēram:

*Bērniņš teica, ka **ejot** pie mammas uz veikalu.* (www.google.lv)

Rakstā netiek aplūkota evidencialitātes problemātika modalitātes aspektā – vai tā vispār ir saistāma ar modalitāti, vai arī postulējama kā īpaša deiktiska kategorija (Haan 2006, 56–59). Ja evidencialitāti uzskata par modalitātes paveidu, tad, savukārt, ir aktuāls jautājums, vai evidencialitāte ietilpst epistēmiskajā modalitātē vai arī tomēr kā atsevišķs paveids postulējama blakus deontiskai un epistēmiskai modalitātei (par to plašāk sk. Bybee, Fleischmann 1995, 5; Haan 2006 u. c.). Rakstā modalitāte izprasta kā trīs paveidu – deontiskās, epistēmiskās, evidenciālās modalitātes kopums. Jāpiebilst, ka daļa autoru, analizējot modalitātes polifunkcionalitāti, tomēr tiecas uzskatīt evidencialitāti un epistēmiskumu par šķiramiem jēdzieniem, atzīstot, ka paralēli iespējams arī atsevišķu evidenciālu nozīmju iztirzājums epistēmiskā

kontekstā (Bybee, Fleischmann 1995, 4–5; Nuyts 2005, 11–12; Haan 2006, 19–20, 57–59).

Raksta sākotnējā iecere ir bijusi saistīta ar atstāstījuma izteiksmes modālās polifunkcionalitātes plašāku apskatu. Atstāstījuma izteiksme latviešu valodā tradicionāli saistīta ar evidenciālo modalitāti, taču, kā jau minēts, tai iespējama arī epistēmiska izpausme, kā arī atsevišķās konsituācijās modalitātes trūkums. Šie atstāstījuma izteiksmes lietojuma aspekti rakstā tuvāk netiks skatīti, jo plaši un argumentēti aplūkoti vairākos pētījumos, piemēram, Krautmane 2006; Chojnicka 2009a; 2009b; Kalnača 2010; Kalviša 2010.

Šai pētījumā uzmanība tiek pievērsta mazāk iztīrītam jautājumam – atstāstījuma izteiksmes saiknei ar deontisko modalitāti, t. i., netiešās runas gadījumam, kur atstāstījuma izteiksme (parasti vienkāršās tagadnes formā) lieto papildinātāja palīgteikumā, ko ievada saiklis *lai*:

*Tad pienāca apsargs un vienai no manām kolēģītēm teica, **lai** viņa **ejot** ārā, jo te nedrīkstot nākt ar sunīti.* (www.google.lv)

*Slimnīcā man teica, **lai ejot** uz jebkuru poliklīniku.* (www.google.lv)

*Viņš māja tiem draudzīgi ar savu salmenīcu, **lai tie nākot** šurp.* (www.korpuss.lv)

*Kad radās ideja par asociācijas izveidi, Krūmiņa kungs teica, **lai mēs darot**, un solīja savu iespēju robežās atbalstīt ikvienu ieceri.* (www.google.lv)

Latviešu gramatiskās sistēmas aprakstos šāds atstāstījuma izteiksmes lietojums traktēts dažādi. „Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā” Annas Bergmanes sniegtajā darbības vārda izteiksmes kategorijas aprakstā tas klasificēts par atstāstījuma izteiksmes pavēles paveidu:

„Atstāstot izsacījumu, kas izteikts ar pavēles izteiksmes formām, rodas atstāstījuma izteiksmes pavēles paveids. Atstāstījuma izteiksmes pavēles paveidu darina, attiecīgā verba atstāstījuma izteiksmes vienkāršās tagadnes formai priekšā pievienojot partikulu *lai*, piem., *lai kaļot, lai strādājot, lai klausoties. Krustiņš saka, lai mēs ejot rugaini art.* Bl. 27.” (Bergmane 1959, 626)

Pret šādu viedokli tomēr izvirzāmi vairāki iebildumi. Nevar droši apgalvot, ka tiek atstāstīts izsacījums tieši pavēles izteiksmē un ka iepriekš vispār ir bijis kāds izsacījums. Tā rakstā iepriekš minētajā piemērā *Viņš māja tiem draudzīgi ar savu salmenīcu, lai tie nākot šurp* nekāda formāla izsacījuma nav – aicinājums tiek izteikts ar žestiem, šai gadījumā pamājojot ar platmali.

Saziņas situācija bieži var risināties arī tā, ka nepieciešams netiešās runas veidā atstāstīt kādu citas personas sniegtu informāciju, kura tiešajā runā var būt bijusi dažāda – ieteikums vai lūgums īstenības izteiksmē, vēlējuma izteiksmē vai pavēles izteiksmē, piemēram:

Tiešā runa

Īstenības izteiksme

*Slimnīcā man teica: „Jūs [ar savu medicīnisko problēmu] **varat** iet uz jebkuru poliklīniku.”*

Vēlējuma izteiksme

*Slimnīcā man teica: „Jūs [ar savu medicīnisko problēmu] **varētu** iet uz jebkuru poliklīniku.”*

Pavēles izteiksme

*Slimnīcā man teica: „**Ejiet** [ar savu medicīnisko problēmu] uz jebkuru poliklīniku!”*

Netiešā runa

Īstenības izteiksme

*Slimnīcā man teica, lai es **ēju** uz jebkuru poliklīniku.*

Atstāstījuma izteiksme

*Slimnīcā man teica, lai **ejot** uz jebkuru poliklīniku.*

Arī netiešās runas definīcija neparedz obligāti pavēles atstāstījumu, lai gan „Valodniecības pamatterminu skaidrojošajā vārdnīcā” ir dots tieši šāds piemērs: „*Netiešā runa* – personas izteikuma atstāstījums palīgteikuma veidā, piemēram, *Tēvs teica, lai Mārtiņš panākot šurp*”. (VPSV, 254)

Atstāstījuma izteiksmes vienkāršās tagadnes forma pati par sevi nekādā ziņā nav pierādījums tam, ka palīgteikumā ar *lai* būtu pavēles izteiksmes 3. personas analogs.

„Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā” nav respektēts arī t. s. atstāstījuma izteiksmes pavēles paveida reālais lietojums valodā – tikai un vienīgi papildinātāja palīgteikumā, ko ievada *lai*, kas sintaktisko funkciju ziņā te ir pakārtojuma saiklis, bet ne partikula. Ārpus palīgteikuma nekādas paradigmatiskas atstāstījuma izteiksmes pavēles paveida formas nav iespējamās. Respektīvi, trūkst pietiekama morfoloģiska pamata atstāstījuma izteiksmes pavēles paveida postulēšanā.

Valodas materiāls liecina, ka netiešajā runā virsteikumam ar *verbum dicendi* pirmajā daļā var sekot arī palīgteikums īstenības izteiksmē, saglabājoties norādei uz teksta adresātam veicamu darbību (sk. arī piemēru iepriekš):

*Māte man teica, lai es **ēju** uz veikalu.*

*Zvanīja brālis un teica, lai mēs **paliekam** mājās.*

*Tēvs lūdza, lai dēls **uznes** no pagaba kartupeļus.*

Pēc analogijas ar atstāstījuma izteiksmes pavēles paveidu šādos teikumos būtu jāpostulē arī īstenības izteiksmes pavēles paveids, kas, protams, nav iespējams.

Jirži Marvans jau 1967. gadā rakstā „Par verbu izteiksmes kategoriju mūsdienu latviešu valodā” kritizējis „Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikas” pieeju (atsaucoties uz A. Ozola jau 1960. gadā publicētu recenziju, sk. Ozols 1967), pamatoti norādot, ka te nav ne semantiska, ne gramatiska pamata šķirt kādu īpašu atstāstījuma izteiksmes pavēles paveidu, turklāt *lai* šādā lietojumā ir saikļa, ne partikulas funkcija (Marvans 1967, 130–132). Tomēr atstāstījuma izteiksmes pavēles paveids fiksēts arī divos 2001. gadā iznākušos latviešu morfoloģijas aprakstos – Vilmas Kalmes un Guntas Smiltnieces „Latviešu literārās valodas vārddarināšanā un morfoloģijā”, kā arī Dainas Nītiņas „Latviešu valodas morfoloģijā” (Kalme, Smiltiece 2001, 247; Nītiņa 2001, 79). Savukārt, piemēram, kolektīvās monogrāfijas „Latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstība” Rutas Veidemanes sniegtajā latviešu valodas izteiksmju attīstības aprakstā (2002) un Dzintras Paegles monogrāfijā „Mūsdienu latviešu literārās valodas morfoloģijā” (2003) atstāstījuma izteiksmes paveids nav minēts (Veidmane 2002, 449–452; Paegle 2003, 114–116).

Viedoklis par atstāstījuma izteiksmes pavēles paveidu „Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā”, iespējams, sniegts pēc analogijas ar gramatikā proponēto pavēles izteiksmes vienskaitļa un daudzskaitļa 3. personas formas aprakstu, kurā norādīts, ka tā tiek veidota, īstenības izteiksmes tagadnes 3. personas formai „priekšā pievienojot partikulu *lai*” (Bergmane 1959, 605). Pavēles izteiksmes personas formu paradigma tādējādi būtu šāda:

lasīt

vienskaitlis

1. –

2. *lasi!*

3. ***lai*** *lasa!*

daudzskaitlis

1. *lasīsim!*

2. *lasiet!*

3. ***lai*** *lasa!*

Šādu pavēles izteiksmes paradigmu – ar trešās personas un daudzskaitļa 1. personas imperatīvformām – jau 1960. gadā apšaubījis Arturs Ozols recenzijā par „Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikas” 1. sējumu, norādot, ka tādējādi tiek jaukta formu un nozīmju sistēma (Ozols 1967, 580; par to arī Marvans 1967, 130–132). Pamudinājuma modalitāti īstenības izteiksmes formas iegūst noteiktā kontekstā un sintaktiskā lietojumā, taču pašām par sevi tām šādas nozīmes nav. Līdzīgi uzskati pavēles izteiksmes 3. personas formas

un partikulas *lai* sakarā pausti arī Aksela Holvūta (Axel Holvoet) monogrāfijā „Studies in the Latvian verb” (Holvoet 2001, 63–81).

Atbalstot viedokli, ka atstāstījuma izteiksme palīgteikumos ar saikli *lai* tomēr nav uzlūkojama par īpašu pavēles paveidu, jāatzīst, ka zināms semantisks pamats šādai pieejai varētu būt. Salikta teikuma sintaktiskā struktūra ar *verbum dicendi* virsteikumā orientē uz to, ka palīgteikumā gaidāma informācija, visticamāk, būs evidenciālā modalitātē. Ja teikumā vai tekstā ietverta kāda norāde uz pozitīvu vai negatīvu teikuma satura vērtējumu, tad palīgteikumā varētu būt iespējama arī epistēmiskā modalitāte. Taču saikļa *lai* ievadīts papildinātāja palīgteikums atstāstījuma izteiksmē orientē uz citu modalitātes paveidu – deontisko, jo nepārprotami izsaka netiešu pamudinājumu, lūgumu vai pavēli.

Deontiskā modalitāte tradicionāli tiek saistīta ar pavēles izteiksmi, kuru lietojot, teksta autors vēlas ietekmēt teksta adresātu (Palmer 2001, 80). Tomēr pavēles izteiksme nebūt nav vienīgā deontiskās modalitātes izteikšanas iespēja valodā – noteiktā kontekstā vai saziņas situācijā deontisko modalitāti (un modalitāti vispār) var izteikt modāli darbības vārdi, īpašības vārdi, apstākļa vārdi un to salīdzināmās pakāpes u. c. līdzekļi (Bybee, Fleischmann 1995, 5; Nuyts 2005, 14–15; Nuyts, Byloo, Diepeveen 2005, 11–12; Haan 2006, 32–41). Latviešu valodas sakarā iespējams runāt arī par izteikuma sintaktiskās struktūras saikni ar deontisku modalitāti. Uz to norādījis arī Aksels Holvūts, analizējot dažādu darbības vārda formu nozīmi saistījumā ar t. s. modālo partikulu *lai*, lai gan atstāstījuma izteiksmes formas papildinātāja palīgteikumos ar saikli *lai* nav aplūkotas (Holvoet 2001, 63–81).

Pavēles izteiksmē teksta autors tieši vēršas pie teksta adresāta – parasti tiešajā runā:

Tēvs teica dēlam: „Aizej uz veikalu!”

Šādā gadījumā saziņas situācija ir dialogiska – tēvs kā teksta autors izsaka lūgumu teksta adresātam dēlam. Teksta sintaktiskā struktūra ar piebildi un tiešo runu atspoguļo runas situāciju, kurā īstenojas deontiskā modalitāte.

Pārveidojot minēto piemēru netiešajā runā, latviešu valodā iespējami divi varianti – saikļa *lai* ievadīts palīgteikums īstenības izteiksmē un palīgteikums atstāstījuma izteiksmē; abos gadījumos palīgteikumā ir vienkāršā tagadne:

Īstenības izteiksme

Tēvs teica dēlam, lai viņš aiziet uz veikalu.

Atstāstījuma izteiksme

Tēvs teica dēlam, lai viņš aizejot uz veikalu.

Ja nav zināma konkrēta saziņas situācija, tad tās interpretācija netiešajā runā vairs nav tik nepārprotama. Var būt tā, ka ne tēvs, ne dēls nav teksta autors, jo kāds teksta autors kādam teksta adresātam kāda iemesla dēļ atstāsta informāciju, kurā ir cits teksta autors un cits adresāts – tēvs un dēls, turklāt tēvs izsaka lūgumu dēlam:

Vakar iegriezāties pie kaimiņiem. Viņi, mūs ieraugot, bija priecīgi, tomēr atvainojās, ka mājās neesot nekāda cienasta. Tēvs teica dēlam, lai viņš aiziet (// aizejot) uz veikalu.

Netiešajā runā tādā gadījumā ietvertas vairākas saziņas situācijas:

1) tēvs ar tiešo runu dēlam izteicis lūgumu;

2) šo situāciju resp. tekstu atstāsta cita persona vēl kādai citai personai, turklāt neviena, iespējams, nav bijusi iesaistīta tēva un dēla konkrētajā saziņā.

Neatkarīgi no izteiksmes palīgteikumā netiešajā runā saglabājas deontiskā modalitāte, taču jāatzīst, ka tā kombinējas arī ar evidenciālo vai atkarībā no konteksta epistēmisko modalitāti, turklāt neatkarīgi no izteicēja izteiksmes formas palīgteikumā – īstenības un atstāstījuma izteiksmes formas iespējams lietot kā gramatiskus sinonīmus (*Tēvs teica dēlam, lai viņš aiziet // aizejot uz veikalu*). Te gan jāuzsver, ka atstāstījuma izteiksmes forma vairāk akcentē evidencialitāti – to, ka tiek atstāstīts cita autora teksts. Atstāstījuma izteiksmes formai var būt arī tekstveides funkcija – pieskaņojoties citām tās pašas izteiksmes formām tekstā.

Vairāku modālu nozīmju kombinācija ir plaši sastopama dažādās pasaules valodās, latviešu valoda te nav izņēmums. Piemēram, Johans van der Auvera (Johan van der Auwera), Andreass Amans (Andreas Ammann) un Saskija Kinda (Saskia Kindt) apraksta t. s. situācijas modalitātes un epistēmiskās modalitātes kombinēšanos vajadzības un iespējamības izteikšanā, ar situācijas modalitāti saprotot neepistēmisku, t. i., deontisku un dinamisku modalitāti (Auwera, Ammann, Kindt 2005, 252–258). Arī Džoana Baibija (Joan Bybee) un Sjūzene Fleišmane (Suzanne Fleischmann) norāda, ka vieni un tie paši valodas elementi spēj izteikt gan epistēmisku, gan deontisku modalitāti, turklāt deontiskās nozīmes nereti iekļaujas epistēmiskajās (Bybee, Fleischmann 1995, 5–6; par to sk. arī Nuyts 2005, 16–17). Tādējādi var uzskatīt, ka arī latviešu valodā, kur papildinātāja palīgteikumus ievada saiklis *lai* un kur finītais darbības vārds ir atstāstījuma izteiksmē, vienlaikus īstenojas tipiska modāla polifunkcionalitāte – deontisku un atkarībā no situācijas evidenciālu vai epistēmisku nozīmju savijums.

Tieši modalitātes polifunkcionalitāte, t. i., deontiskās modalitātes esamība sintaktiski un arī leksiski „ieprogrammētā” evidenciālā (vai epistēmiskā) vidē

arī, iespējams, noteikusi atstāstījuma izteiksmes pavēles paveida postulēšanas ideju „Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā”, lai būtu iespējams atrisināt dažādu modālu attieksmju savijuma aprakstu. Turklāt 20. gs. 50. gados, kad tapa „Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika”, valodniecībā vēl nebija ienākušas formālās loģiskas idejas par modalitātes izpausmi un paveidiem valodā. No mūsdienu valodniecības pozīcijas raugoties, jāatzīst, ka formālajā loģikā balstītā modalitātes teorija ievērojami atvieglo izteiksmju polifunkcionalitātes aprakstu latviešu u. c. valodās.

Secinājumi

1. Atstāstījuma izteiksme latviešu valodā modalitātes ziņā ir polifunkcionāla – atkarībā no konteksta un situācijas tā var izteikt gan evidenciālu, epistēmisku un deontisku modalitāti, gan neizteikt vispār nekādas modālas nianšes.

2. Ja atstāstījuma izteiksme tiek lietota netiešās runas palīgteikumā ar saikli *lai*, tad šādā gadījumā kombinējas deontiskā un evidenciālā (vai epistēmiskā) modalitāte. Divu modālu nozīmju vienlaicīgu īstenošanos nodrošina teksta sintaktiskā struktūra, kur virsteikumā ir *verbum dicendi* un palīgteikumu atstāstījuma izteiksmē ievada pakārtojuma saiklis *lai*.

3. Deontiskā modalitāte netiešās runas palīgteikumos ar *lai* latviešu valodā nebalstās kādā īpašā paradigmātiskā formu sistēmā, jo pilnībā ir diskursa, t. i., kontekstuāla parādība. Turklāt izteicēja izteiksmei palīgteikumā nav izšķiroša nozīme – deontiskums iespējams gan īstenības, gan atstāstījuma izteiksmē.

RELATIVE MOOD AND MODALITY IN SUBORDINATE CLAUSES WITH *lai*

Summary

The main discussion in this paper will be devoted to the interrelation between evidential and deontic modality in Latvian expressed by the relative mood in subordinate clauses with conjunction *lai* ‘to’ (e. g., *Viņš teica, lai es nākot šurp* ‘He told me to come here’). The language material is taken from the Corpus of Latvian (www.korpuss.lv) and other sources (mass media texts, www.google.lv, etc.).

Since Latvian belongs to the languages which have developed a special grammatical paradigm for evidentiality, the most important means of evidentiality in Latvian is relative mood. This mood in Latvian is closely linked to a certain structure of utterance – usually (but not always) a complex sentence with *verbum dicendi* in the first part and predicate in relative mood in the second part.

However, the usage of relative mood in subordinate clauses with conjunction *lai* points to modal polifunctionality – coexistence of deontic and evidential meanings simultaneously. This duality of modal meanings is reflected in the Latvian grammar books in different ways. One trend developed by the *Grammar of Modern Standard Latvian* (1959) postulates a special imperative variety of relative mood; another trend fosters the idea about the modal polyfunctionality of relative mood.

AVOTI

www.google.lv (interneta pārlūkprogramma)
www.korpuss.lv
Latgales Laiks (laikraksts)
www.tvnet.lv (ziņu portāls)

LITERATŪRA

- Aikhenvald Aleksandra Y. 2004, *Evidentiality*, Oxford: Oxford University Press.
- Auwers Johan van der, Andreas Ammann, Saskia Kindt 2005, Modal polyfunctionality and Standard Average European, in Alex Klinge, Henrik Hoeg Müller (eds.), *Modality. Studies in form and function*, London, Oakville: Equinox, 247–272.
- Bergmane Anna 1959, Izteiksmes kategorija, MLLVG 1, 600–627.
- Bybee Joan, Suzanne Fleischmann 1995, Modality in grammar and discourse. An introductory essay, in Idem (eds.), *Modality in grammar and discourse*, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1–14.
- Chojnicka Joanna 2009a, Atstāstījuma izteiksmes formu lietojums preses rakstos, *Vārds un tā pētīšanas aspekti* 13(1), 40–48.
- Chojnicka Joanna 2009b, Evidentiality markers in modern Latvian, in Sturla Berg-Olsen (ed.), *The Baltic languages and the Nordic countries*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 37–57.
- Haan Ferdinand de 2006, Typological approaches to modality, in William Frawley (ed.), *The expression of modality*, Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 27–70.
- Holvoet Axel 2001, *Studies in the Latvian verb*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kalme Vilma, Gunta Smiltiece 2001, *Latviešu literārās valodas vārddarināšana un morfoloģija*, Liepāja: LiePA.
- Kalnača Andra 2010, Partikula *it kā* un modalitāte, in Idem (red.), *Latvistika un somugristika Latvijas Universitātē* (<http://www.hzf.lu.lv/petnieciba/publikacijas/>), 39–49.
- Kalviša Liene 2010, Atstāstījuma izteiksme un modalitāte, in Andra Kalnača (red.), *Latvistika un somugristika Latvijas Universitātē* (<http://www.hzf.lu.lv/petnieciba/publikacijas/>), 50–58.

- Krautmane Ērika 2006, Evidenciālis latviešu, igauņu un libiešu valodā (ieskats problemātikā), *LU raksti 708: Valodniecība. Somugristika*, 66–72.
- Lyons John 2002, *Linguistic semantics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Marvans Jirži 1967, Par verbu izteiksmes kategoriju mūsdienu latviešu valodā, in *Latviešu valodas apcerējumi*, Rīga: Zvaigzne, 127–133.
- MLLVG 1 – Ēvalds Sokols (red.), *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika 1: Fonētika un morfoloģija*, Rīga: LPSR ZA izdevniecība, 1959.
- Nītiņa Daina 2001, *Latviešu valodas morfoloģija*. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte.
- Nuyts Jan 2005, The modal confusion: on terminology and the concepts behind it, in Alex Klinge, Henrik Høeg Müller (eds.), *Modality. Studies in form and function*, London, Oakwille: Equinox, 5–38.
- Nuyts Jan, Pieter Byloo, Janneke Diepeveen 2005, *On deontic modality, directivity, and mood. A case study of Dutch mogen and moeten* (= *Antwerp Papers in Linguistics* 110).
- Ozols Arturs 1967 (rec.), Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika 1: Fonētika un morfoloģija, in Idem, *Raksti valodniecībā*, Rīga: Zinātne, 568–583.
- Paegle Dzintra 2003, *Latviešu literārās valodas morfoloģija*. Rīga: Zinātne.
- Palmer Frank R. 2001, *Mood and Modality*. 2nd edition, Cambridge: Cambridge University Press.
- Plungian Vladimir 2001, The place of evidentiality within the universal grammatical space, *Journal of Pragmatics* 33, 349–357.
- VPSV – Valentīna Skujiņa (red.), *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Madonas Poligrāfists, 2007.
- Veidemane Ruta 2002, Darbības vārds, in Kornēlija Pokrotiece (red.) *Latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstība*, Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 409–509.

Andra KALNAČA
Latviešu un vispārīgās valodniecības katedra
Latvijas Universitāte
Visvalža iela 4a
LV-1050 Rīga
Latvia
[\[kalnaca@latnet.lv\]](mailto:kalnaca@latnet.lv)